

«Бережков Михайло Миколайович (30. 10.1850 - 04.1932)

Народився професор М. М. Бережков 30 жовтня 1850 року в сім'ї сільського священика в с. Мостці Володимирської губернії . Після отримання традиційної домашньої освіти він продовжив навчання у Володимирському духовному училищі, згодом у Володимирській духовній семінарії. Пропрацювавши рік вчителем земської школи у с. Іваново, влітку 1871 р. Михайло Миколайович був зарахований до лав студентів історико-філологічного факультету Санкт-Петербурзького університету. У 1875 р. після закінчення університетського курсу він був залишений при столичному вузі для роботи над магістерським дослідженням на тему: «О торговле Руси с Ганзой до конца XV века». Після успішного захисту М. Бережкову присвоїли ступінь магістра російської історії. Упродовж наступних трьох років Михайло Миколайович працював домашнім учителем у родині графа О. Уварова у Москві. Однак перебування історика у Москві було не тривалим.

Ніжинський період

У жовтні 1882 р. М. М. Бережков приїхав до Ніжина. За його описами, місто Ніжин наприкінці XIX - на початку XX ст. «представлял довольно большой, но все же захолустный уездный городок, превосходивший впрочем свою губернскую метрополию и размерами и населенностью». Цього ж року Конференція Історико-філологічного інституту князя Безбородька обрала Михайла Миколайовича на посаду професора російської історії. Протягом 1882–1904 рр. професор читав загальні та спеціальні курси з російської історії. Пізніше М. Бережков згадував, що він сам: *«учил и учился вместе со своими слушателями, как надобно лучше, основательнее узнавать отечественную историю; хотелось преподавать ее по научному... Рядом с общим курсом читал специальные курсы, вел практические семинарские занятия. Главным профессорским делом я всегда считал устное научное преподавание»*. Показово, що й студентам же імпонувала викладацька манера М. Бережкова, і вони не безпідставно вважали його ерудованою людиною. Як згадував його вихованець Л. І. Пуцилов професора: *"Внешность его была такой иконописной и мне он показался человеком не от мира сего. Он был большим знатоком своего дела. Читая лекции, он не садился в кресло, а совершал своеобразный обход кафедры и высказывал свои мысли на ходу. Голос был у него какой-то старческий, совсем не по годам. Интересными были его занятия по историографии русских источников..."*.

У 1904 р. М. Бережков залишив викладацьку діяльність, вийшов на пенсію за вислугою років. Після виходу на пенсію завідував інститутською бібліотекою. Один з фундаторів і керівників Ніжинського історико-філологічного товариства - одного з провідних краєзнавчих осередків Лівобережної України. Проте, у 1919 р. він прийняв пропозицію Конференції Інституту і зі згоди Комісара народної освіти, знову повернувся на службу в Інститут на посаду професора і бібліотекаря фундаментальної бібліотеки. Упродовж 1919–1922 рр. М. Бережков викладав курси російської історіографії, етнографії, та спеціальний курс з історії міст Новгород і Пскова.

Слід відзначити його здобутки у справі упорядкування фундаментальної бібліотеки інституту. Протягом кількох років він входив до складу бібліотечної комісії і разом з

професором Піскорським займався упорядкуванням матеріалів архівів Ніжинського грецького магістрату та Ніжинської міської думи, котрі зберігалися у бібліотеці Ніжинського історико-філологічного інституту. Водночас з цим він був одним з ініціаторів створення Ніжинського історико-філологічного товариства і тривалий час входив до його керівного складу. З червня 1901 р. до 1904 р. був його головою. У 1922 р. професора М. Бережкова було затверджено членом історичної секції Ніжинської науково-дослідної кафедри історії культури та мови. У березні 1923 р. його було внесено до списку наукових діячів третьої категорії, у січні 1924 р. М. Бережков став керівником секції української та російської історії. Протягом 1924–1926 рр. очолював її історичну секцію, керував аспірантами і молодими дослідниками, серед яких були відомі згодом українські історики М. Петровський та А. Єршов. Водночас він брав безпосередню участь у створенні й діяльності Ніжинського наукового товариства краєзнавства, що об'єднувало переважно місцевих педагогів і студентів — аматорів старовини. Фахівець з історії середньовічної Росії, М. Бережков після переїзду до Ніжина звернувся до вивчення минулого України і, насамперед, Чернігівщини. Він опублікував низку документів XVII–XVIII ст. з місцевих архівів, маловідомі описи Ніжина початку XIX ст., дослідження про ніжинські перекази, пов'язані з вторгненням шведської армії під проводом Карла XII на Україну під час Північної війни. Увагу вченого приваблювала історична топографія Ніжина. У його архіві зберігся неопублікований план старовинних укріплень міста, що становить неабиякий інтерес. Це дозволило М. Бережкову, зокрема, локалізувати на карті Ніжина події, що відбулися тут у зв'язку з Чорною радою 1663 р. Одним з перших М. Бережков приступив до вивчення шляхів розвитку історичного краєзнавства на Чернігівщині. Йому належать ґрунтовні праці про місцевих істориків кінця XVIII — початку XX ст. О.Шафонського і М. Маркова.

Останні роки життя

На заваді подальшій роботі професора стали вік та стан його здоров'я. 21 грудня 1926 р. Микола Миколайович звернувся до завідуючого Науково-дослідної кафедри при Інституті народної освіти з заявою про вихід на пенсію. Михайло Бережков помер на 82 році життя у квітні 1932 р.

Рекомендаційний список літератури

Праці

- 1. ЕХХХ VI 6№50 Б 48** **Бережков М. Н.** Георгий Кониский, как проповедник : Речь, произнесённая в торжественном собрании Нежинского Историко-Филологического Общества 19 февраля 1895 г. / М. Н. Бережков . - К. : Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1895. - 15 с
Экземпляры: всего:1 - ВК зал №3(1).
- 2. АVI 7№39 Б 48** **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).** Блаженный Игорь Ольгович, князь Новгородсеверский и великий князь Киевский : Исторический очерк / М. Н. Бережков. - Чернигов : Типография Губернского Правления, 1893. - 42 с

Экземпляры: всего:3 - ШН(2), ШЧ(1).

3. **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
В память К.Н. Бестужева-Рюмина. / М. Н. Бережков. - Киев, 1897.
4. **CV** **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
1№8/1 Город Нежин в начале XIX века по описанию московских
3 путешественников : Заметки к истории города / М. Н.
Б 48 Бережков. - Нежин : Типо-Литогр. Е. Ф. Венгера, д.
Глезера, 1895. - 18 с
Экземпляры: всего:1 - МРК, Зал №3(1).
5. **VX** **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
12№1 Доклад председателя историко-филологического
4 Общества при Нежинском институте князя Безбородко,
Д 63 проф. М. Бережкова о занятиях археологической
комиссии : редкая книга / М. Н. Бережков. - Нежин : Типо-
литография М. В. Глезера, 1903. - 28 с
Экземпляры: всего:3 - ВК зал №3(1), МРК(1), ШН(1).
7. **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
Древнейшая книга крымских посольских дел 1474-1505 гг.
(Др.пр.) / М. Бережков. - Симферополь, 1894.
8. **CV** **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
1№17/ Еще несколько образцов народных исторических песен,
4 записанных во Владимирской губернии : редкая книга /
Б 48 Записал и издал М. Н. Бережков. - Нежин : Типо-Литогр.
Е. Ф. Венгера, д. Глезера, 1895. - 31 с
Экземпляры: всего:2 - ШН(2).
9. **EVIII** **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
9№15 Еще несколько слов о летописце Переяславля
Б 48 суздальского : (По поводу вновь найденного отрывка его)
/ М. Н. Бережков. - Нежин : Типо-литография М. В.
Глезера, 1900. - 30 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 10 **ДIX** **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
3№8 К истории Черниговского Спасского собора : редкая книга
Б 48 / М. Н. Бережков. - М. : Типография Г. Лисснера и Д.
Собко, 1911. - 28 с
Экземпляры: всего:2 - ШЧ(2).
- 11 **EVLI** **Бережков, Михаил Николаевич. (1850-1932).**
9№38 Крымские дела в старом царском архиве XVI-го века, на

- Б 48** основании современной архивной описи : Оттиск из №19 "Известий" Таврич. ученой архивной комиссии / М. Н. Бережков. - Симферополь : Типография Тавричesk. Губернск. Правления, 1894. - 11 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 12** . **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
Крымские дела в старом царском архиве XVI-го века. / М. Н. Бережков. - [s. l.], 1894.
- 13** **EXLVI** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 . **9№39** Крымские шертные грамоты : редкая книга / М. Н.
 Б 48 Бережков. - К. : Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1894.
 - 22 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 14** **CV** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 . **1№8/1** М. Е. Марков и его рукописный сборник о черниговской
 4 старине : редкая книга / М. Н. Бережков. - Нежин : Типо-
 Б 48 литография М. В. Глезера, 1902. - 25 с
Экземпляры: всего:1 - ШЧ(1).
- 15** **VIII** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 . **1№96** "Михаила Егоровича Маркова разные сочинения к
 Б 48 пояснению истории Чернигова" : Материалы и заметки:
 оттиск из "Трудов XIV Археологического Съезда" т. III /
 М. Н. Бережков. - М., 1910. - 37 с
Экземпляры: всего:2 - ШЧ(2).
- 16** **МРК** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 . **Б 48** Нежинские предания, относящиеся к 1709-му
 Полтавскому году : Речь, читанная в годичном собрании
 Нежинского ученого общества при институте князя
 Безбородко 14 сентября 1909 г. / М. Н. Бережков. - Нежин
 : Типо-лит. насл. В. К. Меленевского, 1909. - 16 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 17** **CV** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 . **1№8/1** Нежинские предания, относящиеся к 1709-му
 3 Полтавскому году: Речь, читанная в годичном собрании
 Б 48 Нежинского ученого общества при институте князя
 Безбородко 14 сентября 1909 г. : редкая книга / М. Н.
 Бережков. - Нежин : Типо-лит. насл. В. К. Меленевского,
 1909. - 16 с
Экземпляры: всего:1 - МРК, Зал №3(1).
- 18** **EXLVI** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 . **9№5** Нур-Салтан царица Крымская : Историко-

- Б 48** биографический очерк. Отт. из №27 "Известий Таврич. ученой архивной комиссий" / М. Н. Бережков. - Симферополь : Типография СПИРО, 1897. - 17 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 19** . **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
О торговле Руси с Ганзой до конца XV века / М. Н. Бережков. - СПб, 1879.
- 20** . **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
О торговле русских с Ригию в XIII и XIV вв. и др. / М. Бережков. - [s. l.], б / д.
- 21** **EXLVI** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
.
9№34 Об истории, как народном самопознании: (Вступительная
Б 48 лекция в курс русской истории, читанная в Нежинском Историко-Филологическом Институте кн. Безбородко, 8 ноября 1882 г.) : Отт. из "Известий Историко-Филологического Института кн. Безбородко" том VIII 1884 / М. Н. Бережков. - [б. м.], [б. г.]. - 12 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 22** **EXLVI** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
.
9№36 Об одной историко-политической записке времен
Б 48 присоединения Крыма : редкая книга / М. Н. Бережков. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1900. - 10 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 23** . **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
Памяти В.А.Жуковского / М. Н. Бережков. - Киев, 1883.
- 24** **EXLVI** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
.
9№37 План завоевания Крыма, в царствование государя
Б 48 Алексея Михайловича : редкая книга / М. Н. Бережков ; составленный ученым славянином Юрием Крижаничем. - СПб. : Типография В. С. Балашева, 1891. - 90 с
Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 25** **EXXXI** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
.
11№1 Пушкин как историк русской жизни : Речь, произнесенная
3 в торжественном собрании Института кн. Безбородко и
Б 48 состоящего при нем Общества, 26 мая 1899 г. / М. Н. Бережков. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1899. - 9 с
Экземпляры: всего:2 - МРК (1), ШН(1).
- 26** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).

- . Русские пленники и невольники в Крыму / М. Бережков. - б/м, [1888].
- 27 **EIV** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 - . **10№8** Сборник статей, читанных в историко-филологическом
 - Б 48** институте кн. Безбородко : редкая книга / М. Н. Бережков. - Нежин, 1895-1903
 - Экземпляры: всего:1 - ШН(1).
- 28 **ДХХ** **Бережков, Михаил Николаевич.** (1850-1932).
 - . **1№54** Шафонский А. Ф. и его труд: Черниговского
 - Б 48** наместничества топографическое описание : Заметки к истории Черниговской губернии и Малороссии вообще / М. Н. Бережков. - Нежин : Типо-лит. насл. В. К. Меленевского, 1910. - 120 с
 - Экземпляры: всего:4 - ШЧ(4).
- 29 **ВХ** **Головнин, Орест.** (1853 - 1920).
 - . **4№36** Переложения Ореста Головнина : редкая книга / О.
 - Г 61** Головнин. - К. : Типография К.Н. Милевского, 1886. - II, 83
 - Экземпляры: всего:1 - МРК, Зал №3(1).
- 30 **СХIV** **Никитский А. А.**
 - . **15№6** Рец. на кн.: М. Бережкова "О торговле Руси с Ганзой до
 - 8** конца XV века". СПб. 1879 г. : Оттиск : рецензия / А. А.
 - Н 62** Никитский. - СПб. : Императорская Академия Наук, 1880. - 51 с
 - Экземпляры: всего:1 - ВК зал №3(1).

31. **Бережков, Михаил Николаевич. Об истории как народном самосознании / М. Н. Бережков.** // Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Том VIII. Год седьмой (1883). - М. ; К. ; Лейпциг : Типографии М. Н. Каткова, К. Н. Милевского и Ф. А. Брокгауза, 1884. - С. 1-12.

32. **Бережков, Михаил Николаевич. Памяти В. А. Жуковского 1783-1883 / М. Н. Бережков** // Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Том VIII. Год седьмой (1883). - М. ; К. ; Лейпциг : Типографии М. Н. Каткова, К. Н. Милевского и Ф. А. Брокгауза, 1884. - С. 1-16.

33. **Бережков, Михаил Николаевич. Троицкая Сергиева Лавра в смутное время Московского государства начала XVII века / М. Н. Бережков.** // Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Том XII. 1893. - К. : Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1893. - С. 25-59.

34. **Бережков, Михаил Николаевич. Левицкий И. А. : Некролог / М. Н. Бережков.** - // Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Том XVI. - Нежин : Типо-Литогр. Е. Ф. Венгера, д. Глезера, 1898 С. 5-6.

35. **Бережков, Михаил Николаевич. Об одной историко-политической записке времен присоединения Крыма / М. Н. Бережков. - // Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Том XVIII. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1900. - С. 1-10.**
36. **Бережков, Михаил Николаевич. В память профессора Петра Ивановича Люперсольского / М. Н. Бережков. - // Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Том XXI. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1904. - С. 3-15.**
37. **Бережков, Михаил Николаевич. О книге Д. И. Иловайского - "Смутное время Московского государства" / М. Н. Бережков // Сборник Историко-филологического общества при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 1. - К. : Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1896. - С. 108-112.**
38. **Бережков, Михаил Николаевич. Георгий Кониский, как проповедник / М. Н. Бережков // Сборник Историко-филологического общества при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 1. - К. : Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1896. - С. 113-127.**
39. **Бережков, Михаил Николаевич. В память К. Н. Бестужева-Рюмина / М. Н. Бережков // Сборник Историко-филологического общества при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 2. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1899. - С. 16-23.**
40. **Бережков, Михаил Николаевич. Пушкин, как историк русской жизни / М. Н. Бережков. // Сборник Историко-филологического общества при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 3. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1900. С. 1-7.**
41. **Бережков, Михаил Николаевич. Еще несколько слов о летописце Переяславля Суздальского / М. Н. Бережков // Сборник Историко-филологического общества при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 3. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1900. - С. 59-86.**
42. **Бережков, Михаил Николаевич. Марков М. Е. и его рукописный сборник о Черниговской старине / М. Н. Бережков // Сборник Историко-филологического общества при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 4. - Нежин : Типо-литография М. В. Глезера, 1903. - С. 1-25.**
43. **Бережков, Михаил Николаевич. Документы и заметки / М. Н. Бережков // Сборник Историко-филологического общества при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 5. - К. : Типография И. И. Чоколова, 1904. - С. 231-237.**

44. **Бережков, Михаил Николаевич. Нежинские** предания, относящиеся к 1709-му Полтавскому году / М. Н. **Бережков** // **Сборник Историко-филологического общества** при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 7. - Нежин : **Типо-Лит. насл. В. К. Меленевского**, 1910-11. - С. 1-16.
45. **Бережков, Михаил Николаевич. Шафонский А. Ф. и его труд: Черниговского** наместничества топографическое описание : Заметки к истории Черниговской губернии и Малороссии вообще / М. Н. **Бережков** // **Сборник Историко-филологического общества** при институте князя Безбородко в Нежине [Текст] : редкая книга. Т. 7. - Нежин : **Типо-Лит. насл. В. К. Меленевского**, 1910-11. - С. 1-120.
46. **Бережков, Михаил Николаевич. Город Нежин в начале XIX века по описанию** московских путешественников : Заметки к истории города / М. Н. **Бережков** // **Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине** [Текст] : редкая книга. Том XV. - Нежин : **Типо-Литограф. Е. Ф. Венгера**, д. Глезера, 1895. - С. 1-18.
47. **Бережков, Михаил Николаевич. Еще несколько образцов народных исторических** песен, записанных во Владимирской губернии / М. Н. **Бережков** // **Известия историко-филологического института князя Безбородко в Нежине** [Текст] : редкая книга. Том XV. - Нежин : **Типо-Литограф. Е. Ф. Венгера**, д. Глезера, 1895. - С. 1-31.
48. **Бережков, М. Н. О городских укреплениях в Нежине в 17 веке и 18-м** / М. Н. **Бережков** // **Ніжинська старовина** .- Ніжин, 2007. - Вип. 3 (6). - С .94-99

Література про нього

1. **ЗОЗУЛЯ С.** Деякі аспекти московсько – кримських взаємин у працях Михайла Бережкова // **Сіверянський літопис**. – 1999. – № 4. – С. 124 – 127.
2. **ЗОЗУЛЯ С.** Дослідження загальної історії ніжинськими вченими в 20-х рр. ХХ ст.: основні структурні підрозділи // **Сіверянський літопис**. – 2002. – № 3. – С. 69 – 72.
3. **Коваленко, А. Б. М. Н. Бережков - историк и краевед** // **Література та культура Полісся**. - Ніжин ,1990. - Вип. 1. Ніжинська вища школа (1820-1990). – С. 104.
4. **Коваленко О.Б., Ткаченко В.В. Бережков Михайло Миколайович** // **Репресоване краєзнавство**.– К., 1991. – С. 334.
5. **КОЛЯСТРУК О.** Релігійний аспект у науковій діяльності і приватному житті професора історії М. М. Бережкова // **Сіверянський літопис**. – 2006. – № 5. – С.91 – 96.
6. **Непомнящий, А. А. Крымоведение в научном наследии М. Н. Бережкова** / А. А. Непомнящий // **Література та культура Полісся**. Вип. 27. Регіональна історія та культура в українському та східноєвропейському контексті. – Ніжин, 2004. – С.257-265.
7. **Острянка, А. М. Бережков М. М. (1850-1932): Біографічний нарис** / А. М. Острянка // **Ніжинська старовина**. – Ніжин, 2007. – Вип. 3 (6). – С .83-94.
8. **Острянка, А. М. М. Бережков: штрихи до біографії** / А. М. Острянка // **Література та культура Полісся**. – Ніжин, 2009. – Вип. 48. – С .196-200.

8. **ОСТРЯНКО А.** “Щоденник” професора Бережкова // Сіверянський літопис. – 1997. – № 5. – С.133 - 139. – [Коментар до “Щоденника” М.М.Бережкова (1876 – 1930)].
9. **Самойленко, О. Г. Освітньо-виховні функції та методика викладання історії за щоденниками М. М. Бережкова / О. Г. Самойленко. // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки [Текст] : Науковий журнал. № 1. – Ніжин, 2005. – С .171-174 .**
10. Самійленко С.Г. Книжкове зібрання професора історії М. М. Бережкова в бібліотеці Ніжинського педагогічного інституту // Література та культура Лівобережної України: Матеріали міжнародної конференції, травень 1996. – К.; Ніжин, 1997. – С. 129–138.
11. **Шипко, Л. В.** Краєзнавчі дослідження Михайла **Бережкова** [Текст] / Л. В. Шипко // Київська старовина . – 2011. – **№ 2.** – С. 123-133.
12. **Шипко , Людмила Василівна.** Наукова та освітня діяльність Михайла **Бережкова** [Текст] : Автореферат дисертації на соискание ученой степени канд. ист. наук : 07.00.06 - історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / Л. В. Шипко ; Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. - 16 с.